DE REIZENDE TENTOONSTELLING

Deze tentoonstelling gaat over Molukkers die in 1951 per boot naar Nederland kwamen als gevolg van de Soevereiniteitsoverdracht van Nederland aan de Verenigde Staten van Indonesië. Het huidige Indonesië was als Nederlandse kolonie ruim 350 jaar lang onder Nederlands bewind. Deze tentoonstelling maakt zichtbaar wat het nederlandse koloniale verleden precies was en hoe dit verleden doorwerkt in het heden.

Wat betreft het waarom van de aanwezigheid van Molukkers in Nederland, is het antwoord eenvoudig. Nederland en de Molukkers hebben een lange gedeelde geschiedenis, die de relatie tussen Nederland en de Molukkers nog steeds beïnvloedt. Steeds meer lijkt het besef door te dringen dat het een gemeenschappelijk verleden is dat aandacht verdient. Net zoals de Nederlandse geschiedenis belangrijk is voor de inwoners van Nederland, is de geschiedenis van andere bevolkingsgroepen voor hen ook belangrijk. De Molukkers hebben een uitzonderlijk verhaal wat hen, maar ook de Nederlanders, heeft bepaald. Hoe meer we op de hoogte zijn van deze verschillende ervaringen en verhalen in Nederland, hoe rijker de wereld om ons heen wordt.

Met 'nieuwe ogen' kijkt de samenleving naar het Nederlands koloniaal verleden. De meningen zijn verdeeld, maar de perspectieven verschuiven. In de huidige maatschappelijke discussie is aandacht voor de betekenis en de gevoeligheden van kolonialisme. Vandaar deze tentoonstelling en de lessen die erbij zijn ontwikkeld.

CURRICULUM EN DOELEN

De tentoonstelling en de lessen sluiten aan bij de volgende kerndoelen:

- Kerndoel 51 - De leerlingen leren gebruik te maken van eenvoudige historische bronnen en ze leren aanduidingen van tijd en tijdsindeling te hanteren.
- Kerndoel 52 - De leerlingen leren over kenmerkende aspecten van de volgende tijdvakken: ontdekkers en hervormers; regenten en vorsten; pruiken en revoluties; wereldoorlogen en holocaust; televisie en computer.
- Kerndoel 53 - De leerlingen leren over de belangrijke historische personen en gebeurtenissen uit de Nederlandse geschiedenis en kunnen die voorbeeldmatig verbinden met de wereldgeschiedenis.

Het doel van deze lessen is om leerlingen:

- bewust te maken van de gemeenschappelijke geschiedenis van Molukkers en Nederlanders
- te vertellen wat deze gemeenschappelijke geschiedenis heeft gedaan met de Molukkers

LESOPBOUW

De les bestaat uit drie delen:

1. Startactiviteit in de klas (20 minuten)
2. Tentoonstellingsbezoek (60-90 minuten)
3. Verwerking in de klas aan de hand van opdrachten en een nabespreking (60-90 minuten)

BENODIGDHEDEN

- Digibord met de startpresentatie
- Geprinte werkbladen, voor elke leerling één
- Optioneel een potje kruidnagels of nootmuskaat
- Lijntjespapier, tekenpapier, kleurpotloden
- Optioneel een wereldkaart of atlas

INTEGRATIE MET ANDERE VAKKEN

Tijdens lessen taal, aardrijkunde of geschiedenis kan aan dit project verder gewerkt worden en verdieping worden aangebracht.

a. Bij taal bijvoorbeeld over leenwoorden uit andere talen, schrijfvaardigheid en spelling.
b. Bij aardrijkskunde over topografie, kaarten lezen, landbouw, klimaat.
c. Bij geschiedenis over (de)kolonisatie, historische bronnen interpreteren.

VOORBEREIDING

- Print de werkbladen.
- Bekijk de startpresentatie, de werkbladen en lees deze handleiding door.
- Bedenk vooraf of de leerlingen zelf groepjes gaan samenstellen en een onderwerp voor de opdracht kiezen of dat u een indeling maakt.

TIP! In het prachtige boek 'Ombak Maluku - Molukkers ongewild naar Nederland' van Nanneke Wigard en Jim Worung staat de overtocht van Molukkers naar Nederland centraal. Het boek vertelt over hele leuke details, zoals het filmaanbod op de boot, de spelletjes, het eten, et cetera.

LESBESCHRIJVING

STARTACTIVITEIT

- **Duur: 20 minuten**

Vertel de klas dat ze naar de tentoonstelling *In 2 werelden | Molukkers in Nederland* gaan.

Open de online startpresentatie op het digibord.
Wijs eerst de wereldkaart aan met daarop Nederland en de Molukken, zodat de leerlingen weten waar de Molukken liggen.

Wijs het tweede kaartje aan en vertel: Er is iets geks aan de hand met de wereldkaarten die wij kennen. De wereld is een bol die we voor de kaart plat hebben geprobeerd te maken. Om alles een beetje normaal op de kaart te krijgen hebben de makers destijds 'gesjoemeld' met de weergave van de grootte van verschillende onderdelen. Landen (en werelddelen) die hierdoor te klein worden weergegeven worden zo (onbewust) onbelangrijker gemaakt dan andere landen. Terwijl dat dus niet klopt. Hier zie je de werkelijke grootte van de Molukken ten opzichte van Europa. Had je dit verwacht? Wat als de Molukkers toen begrepen zouden hebben hoe veel malen groter hun land was dan dat van de Nederlanders?

Vertel en wijs aan op de tijdbalk:

Vanaf de 16e eeuw vechten de Nederlanders tegen onder andere de Engelsen en Portugezen om de Indische eilandengroep. Deze landen willen allemaal als enige het recht op de handel in dure (en dus waardevolle) specerijen als kruidnagel en nootmuskaat. Kruidnagel en nootmuskaat groeien oorspronkelijk alleen op de eilandengroep de Molukken. Kijk samen naar de kaart en wijs de Molukken aan.
De Nederlanders bieden zich bij de heersers (Arabieren) van de eilanden aan als bondgenoot tegen de andere Europeanen. In ruil hiervoor mogen ze in specerijen komen handelen. Veel Molukkers telen deze specerijen, maar worden door de Nederlanders uitgebuit.
In **1816** worden de Nederlanders de baas; de kolonie Nederlands-Indië ontstaat.
Eind 19e eeuw telen landbouwers in India deze specerijen ook, hierdoor daalt de prijs. Daarom gaan veel Molukkers werken voor het Nederlandse bestuur. Zij gaan aan de slag als ambtenaar, onderwijzer of militair van het Koninklijk Nederlands Indisch Leger (KNIL).
1942-1945 Tijdens de Tweede Wereldoorlog vechten Molukkers samen met de Neder¬landers tegen de bezetting van de Japanners, die bondgenoten zijn van de Duitsers. Na de Tweede Wereldoorlog roepen de vrijheidsstrijders de onafhankelijkheid van Indonesië uit. Nederland wil haar kolonie niet kwijt en voert vier jaar oorlog tegen de onafhankelijkheidstrijders van Indonesië. Molukkers vechten tijdens deze Onafhankelijkheidsoorlog aan de zijde van Nederland.
In **1949** moet Nederland onder druk van de Internationale Gemeenschap haar kolonie Nederlands-Indië opgeven. Indonesië zal, in overeenkomst met Nederland, een federale staat starten, waarin de Molukken een zekere mate van vrijheid behouden maar ook het recht krijgen om uit deze federale staat te stappen. Al snel blijkt dat de Indonesische president Soekarno aanstuurt op een eenheidsstaat waarbij de Molukken juist een deel van hun vrijheid verliezen en onderdeel zullen worden van Indonesië.
1950 Om deze situatie te voorkomen roept Chris Soumokil, een belangrijke leider op de Molukken, de Republiek der Zuid-Molukken (de Vrije Republiek Maluku Selatan: RMS) uit tot eigen staat. De Indonesische regering accepteert dit niet en het leger wordt ingezet. Ook verbiedt Indonesië de voormalige Molukse KNIL militairen terug te keren naar de Molukken. Zij zitten dus vast. De militairen krijgen de optie over te stappen naar het Indonesische leger. Een aantal doet dat maar anderen weigeren dit principieel omdat ze bang zijn dat zij zullen worden ingezet tegen hun eigen mensen.

1951 De Nederlandse regering en Molukse organisaties in Nederland besluiten om de militairen en hun gezinnen tijdelijk naar Nederland over te brengen en daar op zoek te gaan naar een oplossing. Maar dat tijdelijk is niet tijdelijk. De Molukkers kunnen niet terug.

Klik hierna op de link en bekijk ook het filmpje https://youtu.be/ID9ZhTdjnMw?start=00&end=66 van NOS op 3 waarin wordt uitgelegd Hoe de Molukkers naar Nederland kwamen en bleven.

Vraag na het bekijken van het filmpje: hoe denk je dat de Molukkers zich voelden toen ze aankwamen in Nederland?

Vertel de leerlingen dat ze een reisverslag gaan maken over het gedeelde verleden van Nederland en de Molukken. De klas wordt verdeeld in groepjes die elk een hoofdstuk over een thema en persoon gaan maken. Vervolgens worden alle hoofdstukken samengevoegd tot een mooi *Reisverslag door het Moluks-Nederlands verleden.*
Thema's:

- De reis - het buitendoek en container 2
- Wonen in Nederland - het buitendoek en container 3
- Werken - container 1 en 3
- Eten en drinken - container 1 en 3

Personen:

- Een Molukse man
- Een Molukse vrouw
- Een Moluks kind

Laat de kinderen kiezen welk thema van het reisverslag ze gaan maken. Dit kan ook (op niveau van de leerlingen) door de leerkracht worden verdeeld. Hierdoor komt differentiatie tot stand.

Maak groepjes, deel de werkbladen uit en laat de leerlingen zich alvast even oriënteren op het thema en de persoon zie ze hebben gekozen (of hebben toegewezen gekregen), zodat ze de juiste informatie kunnen gaan ophalen in de tentoonstelling. De werkbladen zijn digitaal beschikbaar en kunt u op het digibord tonen om voor te bespreken.

De kinderen starten met het maken van de basis van hun woordweb waarin ze tijdens het bezoek aan de tentoonstelling al hun aantekeningen gaan opnemen. In het midden van het woordweb schrijven ze het thema en de persoon.

Deze onderwerpen moeten per thema in ieder geval uitgewerkt worden:

Thema 1: De reis
- Voorbereiding van het vertrek naar Nederland
- Verschil in landschap en klimaat
- Vervoer over zee

Thema 2: Wonen in Nederland
- Kamp Westerbork en kamp Vught
- Molukse wijken of woonorden
- Tussen Nederlanders

Thema 3: Werken
- Beroep in de Molukken
- Beroep in Nederland

Thema 4: Eten
- Molukse kruiden
- Molukse gerechten
- Gaarkeukens of zelf koken

TENTOONSTELLINGSBEZOEK

- **Duur: 60 – 90 minuten**

- Geef de leerlingen voorafgaand aan het bezoek aan de tentoonstelling tips over de aankleding van een reisverslag, denk bijvoorbeeld aan mooie citaten (uitspraken van mensen), foto's, landkaart waarin de reis wordt ingetekend, tekeningen. Zeg dat ze daar extra goed op letten. Enkele kaarten die hierbij gebruikt kunnen worden staan in bijlage 1 van deze handleiding. Deze kunt u printen en uitdelen.
- In hun woordweb noteren de leerlingen de informatie die ze kunnen gebruiken bij de uitwerking van hun hoofdstuk uit het *Reisverslag door het Moluks-Nederlands verleden*.
- De leerlingen gaan op onderzoek uit. Laat de leerlingen foto's maken van bronnen in de tentoonstelling.
- Laat de klas weten dat tijdens de tentoonstelling ook een ruimte is over akelige onderwerpen zoals een treinkaping en een gijzeling op een school. Vertel dat Molukkers dit hebben gedaan uit onmacht en frustratie omdat ze hoopten terug te kunnen gaan naar de Molukken. Als je deze akelige dingen niet wilt zien, ga dan niet naar ruimte 4.

VERWERKING IN DE KLAS

◆ **Duur: 60 – 90 minuten**

- In de klas werken de leerlingen aan hun eindproduct. Ze gebruiken daarbij hun werkblad/woordweb en de informatie die ze zelf hebben verzameld op de tentoonstelling.
- Loop ondertussen door de klas en help de leerlingen op weg met de verdieping van hun hoofdstuk, bijvoorbeeld:

  Hoofdstuk 1 De reis
  - Voorbereiding van het vertrek naar Nederland (paspoort, bootkaartje, bagage wat mag je meenemen)
  - Verschil in landschap en klimaat (welke kleding meenemen?)
  - Vervoer over zee (hoe is de reis, route van de reis, hoelang duurt die?)

  Hoofdstuk 2 Wonen in Nederland
  - Kamp Westerbork en kamp Vught (wat is er te doen, hoe woon je er)
  - Molukse wijken of woonorden (wat is er te doen, hoe woon je er)
  - Tussen Nederlanders (wat is er te doen, hoe woon je er)

  Hoofdstuk 3 Werken
  - Beroep in de Molukken (welk beroep hadden de mensen op de Molukken)
  - Beroep in Nederland (de kinderen gaan ontdekken dat Molukkers militairen in dienst waren van Nederland en zij in Nederland niet mochten werken)

  Hoofdstuk 4 Eten
  - Molukse kruiden (welk eten mocht mee genomen worden uit de Molukken en wat niet?)
  - Molukse gerechten (welke gerechten worden gemaakt? zijn alle ingrediënten in Nederland te koop?)
- Gaarkeukens of zelf koken (kookten Molukkers zelf, waarom wel of niet?)
- Herhaal wat ze allemaal kunnen toevoegen aan hun reisverslag: mooie uitspraken van mensen, foto's, landkaart waarin de reis wordt ingetekend, tekeningen.
- Voeg aan het einde van de les alle hoofdstukken samen.
- Bespreek met de klas de hoogte- en dieptepunten in het Molukse-Nederlandse verleden. Wat was een dieptepunt en waarom? Wat was een hoogtepunt en waarom? Molukkers gebruiken het begrip: rindu pulang wat verlangen naar huis betekent. Wat zou je kunnen doen tegen heimwee? Wat kun je doen als je boos of verdrietig bent? Op deze manier gaan de leerlingen zich inleven in de ander.

VERANTWOORDING EN TOELICHTING

- Het Reisverslag door het Moluks-Nederlands verleden richt zich op de periode na de Tweede Wereldoorlog omdat 400 jaar koloniale geschiedenis te omvangrijk is om in één les te behandelen èn te verwerken.
- Met het maken van een reisverslag oefenen leerlingen met het selecteren en analyseren van informatie en vatten die visueel samen. Met de keuze voor een Moluks persoon gaan de kinderen zich inleven in de geschiedenis van Molukkers die naar Nederland kwamen.
- Naar verwachting zal de verwerking (het maken van de producten, de presentatie en het nagesprek) meer dan één lesuur duren. We adviseren daarom een extra lesuur te reserveren zodat het onderwerp en het werk van de leerlingen de aandacht krijgt dat het verdient.

BEOORDELINGSCRITERIA REISVERSLAG

Het resultaat moet aan de volgende eisen voldoen:

- Het reisverslag verplaatst zich in een Molukse man, vrouw of kind.
- In het reisverslag is informatie uit de tentoonstelling gebruikt.
- Het reisverslag ziet er aantrekkelijk en verzorgd uit.

BIJLAGE 1 KAARTEN

Molukse wijken in Nederland.

De eerste woonplaatsen in Nederland van Molukkers.

De reis van de Molukken naar Nederland.

Disclaimer: Dit project is (mede) tot stand is gekomen op basis van persoonlijke en/of familiegeschiedenissen.